

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

PROSTOROVÝ MODEL
ČESKÝCH POLITICKÝCH ELIT
NA INDIVIDUÁLNÍ ÚROVNI

Markéta Gregorová

Žďár nad Sázavou
2015

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ: 17. Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovědní obory

PROSTOROVÝ MODEL ČESKÝCH POLITICKÝCH ELIT NA INDIVIDUÁLNÍ ÚROVNI

Jméno autora: Markéta Gregorová

Název a adresa školy: Gymnázium Žďár nad Sázavou, Neumannova 2

Kraj Vysočina

Jméno konzultanta: Mgr. Kamil Gregor

Žďár nad Sázavou
2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracovala samostatně, použila jsem pouze podklady (literaturu, SW atd.) uvedené v příloženém seznamu a postup při zpracování a dalším nakládání s prací je v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V dne

podpis:
(jméno a příjmení)

Poděkování:

Děkuji Mgr. Kamilu Gregorovi za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při zpracování této práce.

Mé poděkování patří také rodině, která mi během zpracování této práce poskytla zázemí, a přátelům za jejich podporu.

Anotace

Práce modeluje vzájemnou pozici politických postojů českých politických elit na individuální úrovni, reprezentovaných kandidáty, kteří se zúčastnili senátních voleb v České republice v letech 2012 a 2014. Pomocí analýzy hlavních komponent je vytvořen politický prostor, přičemž pozice kandidátů na prvních dvou nejvýznamnějších komponentách jsou vyneseny do dvoudimenzionálního grafu. Komponenty jsou poté věcně interpretovány na základě polohy kandidátů jednotlivých stran a na základě jejich postojů.

Ke zjištění informací o postojích jednotlivých kandidátů je využito dat získaných z Volební kalkulačky, která využívá metody přímého dotazování těchto kandidátů.

Cílem práce je „zmapovat“ českou politickou scénu a porovnat české politické strany na základě jejich ideologické jednotnosti a orientace v politickém prostoru.

Klíčová slova: politický prostor; jednotnost politických stran; Volební kalkulačka; analýza hlavních komponent; volby do Senátu České republiky v letech 2012 a 2014

Obsah

Úvod	6
1. Teorie	7
2. Metoda	10
3. Data	12
4. Výsledky	17
4.1. ANO	22
4.2. ČSSD	23
4.3. KDU-ČSL	24
4.4. KSČM	25
4.5. ODS	27
4.6. Piráti	28
4.7. SNK ED	29
4.8. SPO	30
4.9. STAN	31
4.10. Svobodní	31
4.11. SZ	32
4.12. TOP 09	33
4.13. Úsvit	34
4.14. VV	35
Závěr	36
Seznam použité literatury	37
Monografie	37
Webové stránky	38

Úvod

Existují různé druhy dat, ze kterých se dají určovat politické postoje aktérů. Lze je získat analýzou volebních programů jednotlivých stran, výzkumem provedeným pomocí dotazování expertů, analýzou hlasování v parlamentu či analýzou politických proslovů. Se všemi těmito metodami jsou spojeny určité nevýhody. Existuje však jeden druh dat, který se v českém politologickém výzkumu zatím příliš nepoužívá – přímé dotazování samotných politických aktérů, tedy politických stran a jednotlivých kandidátů. A právě na výzkum politických postojů českých politických elit je zaměřena tato práce.

Konkrétně se budu zajímat o odpovědi kandidátů do voleb do Senátu České republiky v letech 2012 a 2014, protože byla sebrána při vývoji Volební kalkulačky, kterou vytváří sdružení KohoVolit.eu. Jedná se o druh takzvané *voting advice application* (VVA), tedy aplikace radící voliči, jak se při volbách rozhodnout. Uživatel při jejím použití odpoví na sadu otázek a následně je informován o shodě svých odpovědí s odpověďmi politických stran či jednotlivých kandidátů. V případě voleb do Senátu v roce 2012 a 2014 jedná o odpovědi na otázky pro VVA. Oproti předchozím výzkumům politických postojů založených na přímém dotazování jednotlivých politiků (např. Seidlová 2001) je návratnost odpovědí pro Volební kalkulačku velmi vysoká. Protože byli dotazováni jednotliví kandidáti a nikoli celé politické strany, umožňuje mi použití těchto dat pohled „dovnitř“ stran a srovnávání rozdílů v postojích na individuální úrovni. Ačkoliv datový soubor nebyl primárně vytvořen za účelem vědeckého výzkumu a má určité nedostatky (viz dále), domnívám se, že se jedná o velmi cenný zdroj substantivních informací, které by bylo možné jinými způsoby získat jen velmi obtížně

Výše popsané alternativní zdroje dat o postojích politických aktérů oproti tomu pracují zpravidla jen na úrovni celých stran. Právě sledování postojů na individuální úrovni a využívání zatím ne příliš požívaného druhu dat tvoří největší přidanou hodnotou této práce. Pomocí tohoto výzkumu můžeme nabít jasnějšího pohledu na současnou českou politickou scénu a odhalit si mnoho zajímavých souvislostí mezi názorovými postoji jednotlivých politických stran.

Budu zkoumat, jaké pozice zaujímají jednotliví kandidáti na základě souboru svých odpovědí vůči ostatním kandidátům jak ze své, tak jiné politické strany. Poté, co vytvořím soubor pozic jednotlivých kandidátů, vznikne takzvaný politický prostor, který se dá chápat jako souhrn všech témat, konfliktů a aktérů, jež jsou v daném

stranickém systému potenciálně či fakticky přítomni. Prostor vznikne použitím analýzy hlavních komponent, přičemž datovým souborem v této analýze je tabulka odpovědí kandidátů do Senátu na jednotlivé otázky ve VAA. Analýza hlavních komponent vytváří z původních proměnných (otázek) nové proměnné (komponent), které zachycují vzájemnou podmíněnost odpovědí kandidátů. Podle postavení kandidátů na těchto komponentách mohou odrážet například dělení na ekonomickou levicí a pravici, libertarianismus a kolektivismus a další ideologická štěpení. Z politického prostoru lze díky tomu pochopit, na jaké ideologii nejspíš politická strana stojí a zkoumat další aspekty pozice jejích kandidátů. Tímto postupem lze umístit do politického prostoru i takové strany, jejichž ideologická ukotvenost je zatím nejasná, například z důvodu své krátké činnosti. Dále díky tomu mohou porovnat rozdíly v pozicích kandidátů ze stejné strany mezi roky 2012 a 2014 a zhodnotit, zda jednotliví kandidáti vystupují v rámci jedné strany jednotně.

Teorie

V této kapitole se zaměřuji na teoretický rámec práce. Popisuji koncept politického prostoru a jeho dimenzí a výhody jeho použití k interpretaci politických postojů oproti jiným metodám. Vysvětlím, proč je vytvoření mapy českého politického prostoru a témat, kterými byly naplněny hlavní dimenze politického konfliktu v České republice během senátních voleb v letech 2012 a 2014, pro politologický výzkum důležité.

Politická scéna demokratické země je v každém okamžiku tvořena množstvím politických stran, které neustále zaujímají různé pozice k věcně důležitým tématům. Příkladem takových témat může být optimální výše daní, regulace kouření, integrace do Evropské unie a dalších mezinárodních struktur, finanční spoluúčast studentů ve školství, pacientů ve zdravotnictví a tak dále. Postoje politických stran na těchto otázkách přitom nejsou náhodné a vzájemně nezávislé, ale existuje mezi nimi určitá souvztažnost (korelace). Je tomu tak proto, že se voliči a politické strany při zaujímání svých postojů k různým tématům alespoň částečně řídí určitými ideologiemi, které formují jejich postoje. Rané výzkumy ve Spojených státech (Campbell a kol. 1980) došly k závěru, že ideologie fungují jako jakési „balíčky“, které usnadňují jednotlivcům rozhodování, jaké pozice zaujmout k jednotlivým tématům. Jestliže se například volič původně identifikoval s ideologickou pravicí na základě svého názoru o výši daní, je

pravděpodobné, že zaujme postoj této ideologie i u dalších témat, s nimiž se později setká, například o regulaci držení zbraní. Tím se vzájemná korelace postojů lidí k různým politickým otázkám, a tím pádem i přítomnost dané ideologie ve společnosti udržuje.

Ve Spojených státech silně korelují téměř všechna důležitá témata, v politice je proto přítomné prakticky jen jedno dominantní dělení na dva odlišné ideologické pohledy na svět, které v současné době reprezentují Demokratická a Republikánská strana. V jiných zemích ale může být struktura vzájemných korelací mezi postoji voličů a stran k jednotlivým tématům složitější. Dosavadní výzkumy identifikovaly, že v řadě evropských zemí se spolu nepřekrývají postoje voličů a stran v otázkách šíře zasahování státu do ekonomiky a v otázkách šíře zasahování státu do společnosti. V jedné zemi tedy mohou například existovat dvě strany prosazující rozsáhlé zásahy státu do ekonomiky, ale jedna může obhajovat rovněž rozsáhlé zásahy státu do společenských otázek (například regulace potratů či kouření), zatímco druhá je může odmítat (Benoit a Laver 2006). Kromě toho byly identifikovány ještě další konfliktní linie v různých zemích, například rozpor mezi zájmy města a venkova či centra země a okrajových regionů (Lipset a Rokkan 1967).

Všechny tyto konflikty se mohou v různých zemích vzájemně překrývat či křížit různými způsoby. Tím vzniká takzvaný politický prostor (*policy space*) – myšlený rámec, do něhož se promítají jednotliví voliči, politici nebo celé politické strany podle postoje na jednotlivých tématech. Čím podobnější jsou postoje dvou jednotlivců nebo stran, tím blíže k sobě se v politickém prostoru nachází. A protože jsou tyto postoje formovány na základě dominantních ideologií, projevují se tyto ideologie v politickém prostoru ve formě jeho jednotlivých dimenzí.

Politický prostor je užitečným nástrojem politologie. Umožňuje nám odhalit, jaká je vzájemná ideologická blízkost jednotlivých stran a blízkost stran a jejich voličů. Pozice stran v politickém prostoru se používají v mnoha dalších výzkumech jako takzvaná nezávisle proměnná. Například teorie koalic říká, že ideologicky podobné strany (tedy strany ležící blízko sebe v politickém prostoru) spolu spíše vstoupí do vládní koalice. Různé teorie volebního chování zase předpokládají, že voliči hlasují nejčastěji pro stranu, která jim je ideologicky nejbližší (Heywood 1994, Říchová 2012). Politický prostor nám navíc pomáhá předpovědět, jaké pozice budou strany nejspíše zaujímat u nějakého nového tématu na základě znalosti jejich pozic u témat minulých. Ze všech těchto důvodů je vhodné politický prostor vytvářet a sledovat jeho změny.

Existuje mnoho různých způsobů, jak odhalit politický prostor určité země. Lze ho získat analýzou volebních programů jednotlivých stran, výzkumem založeným na dotazování expertů, analýzou hlasování v parlamentu či analýzou politických proslovů (Chytilík a Eibl 2011, Eibl 2011).

K analýze volebních programů jednotlivých stran se používá kódování vět a větných celků v programových dokumentech. Tato metoda má své značné nevýhody, především skutečnost, že volební programy nejsou příliš jednoznačné. Část z nich tvoří pasáže, jež se nutně nemusí vztahovat ani k území ani problémům dané země a vyjadřují spíše obecný postoj. Volební programy větších stran jsou si obvykle z významné části podobné, a tak sledované výsledky nepoukazují tolik na jejich rozdílnost.

Šetření provedené pomocí dotazování expertů spočívá v zodpovězení dotazníku vybraným počtem profesorů, docentů či doktorandů politologie, který zahrnuje velké množství politických témat. Vychází z předpokladu, že tito experti dané problematice rozumí a proto budou schopni posoudit pozice stran. Problémem je, že tato metoda se obvykle aplikuje na úroveň stran jako celků a neodhaluje různorodost uvnitř stran. Navíc není moc vhodná k získávání informací o nových stranách, o nichž ještě experti nemají informace.

Získávání politického prostoru pomocí analýzy hlasování zákonodárců v parlamentu sice umožňuje sledovat rozdíly v postojích na individuální úrovni, je ale deformováno strategickým chováním zákonodárců a disciplínou uvnitř stran – zákonodárci se často nejprve domluví, jak budou hlasovat, a pak hlasují všichni stejně bez ohledu na jejich skutečné pozice. Navíc se vůbec neberou v potaz témata, která nejsou předmětem parlamentního hlasování.

Analýza proslovů politiků (to znamená jejich vyjádření v parlamentu, v televizních debatách a tak dále) má podobné nevýhody jako analýza volebních programů. Navíc nám obvykle neumožňuje sestavit úplnou tabulku postojů všech stran či kandidátů ke všem tématům, která nás zajímají – někteří politici například o nějakém tématu vůbec nemluví, a proto se nedozvíme jejich postoj.

Existuje ale ještě jeden druh dat, z nichž se dá politický prostor vytvořit – přímé dotazování samotných politických stran a politiků. Chytilík a Eibl (2011), kteří komentují výhody a nevýhody jednotlivých druhů dat, tento způsob odmítají, protože návratnost takového dotazování je obvykle malá a nelze říci, jestli strany poskytnou pravdivé odpovědi. Proto se ve svém výzkumu českého politického prostoru tito dva autoři kloní k používání odpovědí expertů. V mém výzkumu ale data získaná přímým

dotazováním používám, protože tyto dvě nevýhody lze překonat, jestliže se data sbírají pro účely VAA. Návratnost odpovědí je v tomto případě vysoká, protože jednotliví kandidáti mají velkou motivaci odpovědět (chtějí být zařazeni do Volební kalkulačky; je to příležitost, jak se zviditelnit), a mají motivaci odpovídat upřímně, protože nemohou odhadnout, která odpověď je pro voliče „žádoucí“. Za jednoznačnou výhodu tohoto konkrétního druhu dat můžeme považovat i jednotnost sady otázek – každý kandidát odpovídá na stejný dotazník, nemůže se tedy stát, že by nějaká data chyběla. Kandidáti se navíc rozhodují jenom mezi odpověďmi „ano“, „ne“ a „nevím“, což nedává prostor pro nejednoznačné odpovědi.

Metoda

Politický prostor vytvářím pomocí analýzy hlavních komponent. Jedná se o statistickou metodu, která dokáže odhalit strukturu vzájemných souvztažností (korelací) mezi hodnotami určité skupiny proměnných a následně vytvořit nové nekorelované proměnné. Díky tomu můžeme objevit jednotlivé ideologie, které jsou příčinou korelací mezi postoji politických stran a kandidátů na různé politické otázky. Pokud spolu například v datovém souboru odpovědí politických stran na důležitá témata silně korelují odpovědi na otázky týkající se progresivního zdanění, spoluúčasti pacientů ve zdravotnictví a šíře sociálních dávek, a tyto odpovědi jsou zároveň nekorelované s odpověďmi na ostatní otázky, analýza hlavních komponent vytvoří jednu komponentu, přičemž strany požadující vyšší míru progresu zdanění, menší spoluúčast pacientů a větší šíři sociálních dávek budou zaujímat extrémní hodnoty na této komponentě, zatímco strany požadující menší míru progresu, větší spoluúčast a menší šíři dávek budou zaujímat opačnou extrémní hodnotu. Na základě věcné znalosti témat a stran pak můžeme říci, že tato komponenta odpovídá dělení stran na levici a pravici a že první skupina stran jsou strany levicové a druhá skupina jsou strany pravicové. Podobně můžeme pojmenovat i další komponenty podle toho, jaké otázky je vytváří.

Analýza hlavních komponent má několik kroků. V prvním kroku je třeba vytvořit tabulku vstupních dat, kde každý řádek odpovídá jednomu politickému aktérovi (politické straně či kandidátovi) a každý sloupec jedné proměnné – otázce ve Volební kalkulačce. Hodnoty v tabulce jsou odpovědi jednotlivých aktérů na otázky (tedy „ano“, „ne“ nebo „nevím“). Ve druhém kroku je třeba sestavit takzvanou vzdálenostní matici,

kteřá číselně zachycuje vzdálenost jednotlivých proměnných (otázek) podle toho, jak se podobají odpovědi aktérů na tyto otázky. Existuje mnoho různých způsobů výpočtu vzdáleností, v praxi se nejčastěji požívají různé korelační koeficienty nebo takzvaná Euklidovská vzdálenost (Meloun, Militký a Hill 2005). V této práci používám k výpočtu vzdálenosti stejný způsob, jaký se používá k výpočtu shody uživatele a politického aktéra ve Volební kalkulačce:

Otázka, u níž uživatel neodpoví „ano“ či „ne“, se do výpočtu nezahrnuje. Pokud na otázku odpoví „ano“, kandidáti, kteří rovněž odpověděli „ano“, získávají jeden bod. Kandidáti, kteří odpověděli „ne“, jeden bod ztrácejí. Pokud odpoví „ne“, získávají jeden bod kandidáti, kteří rovněž odpověděli „ne“. Ti, kteří odpověděli „ano“, naopak jeden bod ztrácejí. Kandidáti, kteří na otázku neodpověděli „ano“ ani „ne“, nezískávají ani neztrácejí žádné body. Následně se každému kandidátovi sečtou body za všechny otázky, u nichž uživatel odpověděl „ano“ či „ne“, a výsledek se vydělí počtem takových otázek. Tím je získána shoda v rozmezí -100 % až 100 %. Pro větší názornost se shoda převádí na rozmezí 0 % až 100 % tak, že se vydělí dvěma a přičte se k ní 50 %. (VolebníKalkulačka.cz 2015).

Důvod, proč používám tento způsob výpočtu, je ten, že odpověď „nevím“ se do výpočtu nezahrnuje, kdežto při výpočtu jinými způsoby by této odpovědi byla přiřazena hodnota 0. Tím bychom vlastně říkali, že kandidát, který na otázku odpověděl „nevím“ se nachází někde mezi odpověďmi „ano“ (hodnota 1) a „ne“ (hodnota -1). To ale nemusí být pravda – kandidát může odpovědět „nevím“, protože je nerozhodný, ale i protože o otázce nikdy nepřemýšlel, nebo pro něj není důležitá. Výpočet použitý ve Volební kalkulačce je vhodnější, protože o odpovědi „nevím“ nic nepředpokládá.

Analýza hlavních komponent ve třetím kroku vytvoří na základě vzdálenostní matice původních proměnných sadu nových proměnných, takzvaných komponent, a to tak, aby jednotlivé komponenty byly nekorelované (to je důležité, protože chceme získat vzájemně nezávislé ideologie formující pozice stran a kandidátů) a aby součty čtverců vzdáleností mezi hodnotami původních proměnných a nových proměnných byly co nejmenší. Počet komponent je stejný jako počet původních proměnných. Komponenty jsou seřazení podle klesajícího podílu variance původních proměnných, který zachycují – první komponenta vysvětluje největší podíl variance hodnot původních proměnných. To znamená, že součet čtverců vzdáleností mezi hodnotami původních proměnných a nových proměnných je nejmenší. U každé další tento podíl klesá (Hendl 2009).

Každá původní proměnná (otázka) zaujímá na každé komponentě pozici nazývanou komponentní zátěž. Tato hodnota odpovídá korelaci původní proměnné s novou komponentou. Vysoká absolutní hodnota komponentní zátěže znamená, že daná otázka je důležitá pro umístění kandidátů na této komponentě. Získané komponenty můžeme tedy věcně interpretovat podle toho, jaké proměnné mají vysokou absolutní hodnotu komponentní zátěže. Ve výše uvedeném příkladu by otázky týkající se progresivního zdanění, spoluúčasti pacientů ve zdravotnictví a šíře sociálních dávek měly vysokou absolutní hodnotu zátěže u komponenty odpovídající dělení na levici a pravici a nízkou hodnotu zátěže u ostatních komponent. Rovněž ostatní otázky týkající se ostatních aspektů politiky by měly malou zátěž na této komponentě, protože nesouvisí s dělením na levici a pravici.

Každá strana či kandidát zaujímá na každé komponentě pozici nazývanou komponentní skóre. Skóre na prvních dvou až třech věcně významných komponentách se obvykle zobrazují pomocí bodového grafu. Ve výše uvedeném příkladu bychom na jedné z os bodového grafu zobrazili pozice stran na komponentě odpovídající dělení na levici a pravici. Strany, které podporují progresivní zdanění, odmítají spoluúčast pacientů ve zdravotnictví a prosazují velkou šíři sociálních dávek, by se v grafu nacházely na levém okraji osy, zatímco strany odmítající progresivní zdanění, podporující spoluúčast ve zdravotnictví a podporující malou šíři sociálních dávek by byly umístěny na pravém okraji osy (Meloun, Militký a Hill 2005).

Analýzu hlavních komponent jsem provedla v počítačovém programu SPSS (2015).

Data

V této kapitole se zaměřím na zdroje dat, ze kterých čerpám při mém výzkumu. Jedná se o datový soubor odpovědí kandidátů do Senátu České republiky pro rok 2012 a 2014 na otázky vytvořené pro Volební kalkulačku. Tato data jsou pro účely analýzy politického prostoru použita poprvé.

Volební kalkulačka patří mezi takzvané *voting advice applications*, tedy nástroje, jejichž cílem je poskytnout voličům informace o politických postojích volených reprezentantů, a tím podpořit jejich odpovědné rozhodování. Má podobu krátkého online dotazníku, v němž uživatel odpovídá na sérii otázek týkajících se relevantních politických témat a hodnotových postojů. Následně může každé otázce přiřadit

důležitost a v závěru se dozví, jak se s ním jednotlivé politické strany, zákonodárci nebo kandidáti shodují v odpovědích. Shoda je vyjádřena číselnou hodnotou od 0% do 100%. Následně si může uživatel ověřit, v čem konkrétně se s každým politickým aktérem shoduje a v čem se naopak liší (KohoVolit.eu 2015).

V mé práci čerpám z odpovědí kandidátů do Senátu České republiky pro rok 2012 a 2014 na otázky pro VVA, kterou vytvořilo sdružení KohoVolit.eu. Podle webové stránky organizace je KohoVolit.eu nepolitické, neziskové občanské sdružení, mezi jehož hlavní projekty patří již zmíněná Volební kalkulačka (volebnikalkulacka.cz), dále také Napište jim (napistejim.cz), web, pomocí něhož může volič snadno kontaktovat své volené zástupce na všech úrovních a dotázat se jich přímo, a projekt Budování státu (budovanistatu.cz), web, zabývající se problematikou státních výdajů a nabízející například detailní pohled do hospodaření státu a jeho financí. Kromě těchto projektů se KohoVolit.eu soustavně zabývá také *watchdogovými* aktivitami. Dlouhodobě monitorují hlasování českých zákonodárců, na jehož základě vydávají pravidelné zprávy o aktivitě jednotlivých poslanců a jejich docházce na důležitá hlasování (KohoVolit.eu 2015).

Náborový test, využitelný ve výzkumu, má řadu funkcí. Podle webové stránky KohoVolit.eu (2013) informuje uživatele o konání voleb a o postojích kandidátů na důležité politické otázky, podporuje kritické myšlení uživatele, protože otázky ho podněcují k zamyšlení se nad politickými tématy, o nichž by jinak nepřemýšlel. Formují politické postoje kandidátů, protože je nutí k jednoznačné odpovědi na řadu relevantních otázek. Snižují dopad *agenda settingu* (nastolování témat) kandidátů v předvolební kampani tím, že pokrývají větší množství témat, zatímco političtí aktéři se mohou během předvolební kampaně záměrně soustředit pouze na komunikaci ohledně jednoho nebo omezeného počtu témat. V neposlední řadě také usnadňují *watchdogovou* činnost, protože na odpovědi kandidátů na otázky ve volební kalkulačce lze pohlížet jako na seznam „slibů“ či „závazků“. Po volbách lze jejich dodržování kontrolovat.

Stejně jako v roce 2012, i o dva roky později připravili náborový test pro každý z 27 volebních obvodů, které se obsazovaly v senátních volbách. Také připravili kalkulačku pro doplňovací volby v obvodu Praha 10 konané v září 2014, které jsem do zdrojů mého výzkumu nezahrnula. V roce 2012 sdružení oslovilo všech 233 kandidátů, přičemž na 38 otázek odpovědělo 173 z nich (74 %). Tuto kalkulačku použilo asi 25 000 uživatelů (3 % voličů). V roce 2014 se podařilo získat odpovědi na 34 otázek od 130 kandidátů z

242 (54 %) Tuto kalkulačku využilo asi 35 000 uživatelů (3 % voličů) (KohoVolit.eu 2015).

Ze strany KohoVolit.eu probíhal sběr dat následovně: Na osobní e-maily kandidátů byl odeslán elektronický dotazník společně s unikátním ověřovacím kódem. Tímto opatřením bylo zabezpečeno, že dotazník vyplňovali odpovědi pouze lidé, kteří měli k osobnímu e-mailu přístup, tedy přímo kandidát nebo jeho nejbližší spolupracovníci. Pro potřeby kalkulačky bylo nezbytně nutné, aby kandidáti odpovídali pouze „ano“, „ne“ a „nevím“. K tématům tedy nebylo možné vyjádřit míru souhlasu nebo nesouhlasu na škále, kandidát rovněž neměl možnost určit, jak moc je dané téma pro kandidáta důležité (Komínek 2013).

Výběr a formulace otázek jsou klíčovým bodem tvorby kalkulačky. Otázky byly formulovány jako výroky doplněné o krátké vysvětlení dané problematiky a názory zastánců a odpůrců. Autoři se při vytváření otázek řídili následujícími pravidly: co nejkonkrétněji položené otázky se musejí týkat důležitých témat, které mají šanci zvolení politici ovlivnit, lze na ně odpovědět jednoznačně „ano“ či „ne“ (Komínek 2013). V případě voleb do Senátu České republiky v letech 2012 a 2014 sdružení posílalo více otázek, než kolik se použije ve výsledné kalkulačce. Vyřadili otázky, kde je u kandidátů shoda (takové otázky nerozdělují), otázky, které nebyly vhodně formulovány a otázky, které jsou podobné jako jiné. Pro porovnání situace mezi rokem 2012 a 2014 bylo nutné, abych vytvořila takovou sadu otázek, které byly formulovány stejně či velmi podobně v obou sledovaných volbách. Během dvou let totiž došlo k určité obměně otázek. Můj datový soubor tedy obsahuje následující otázky:¹

1. Zákaz jízdy kamionů by měl být oproti současnému stavu rozšířen.
2. Měla by být zavedena možnost volit po internetu.
3. Měl by být zachován Ústav pro studium totalitních režimů.
4. Mělo by se začít platit školné na veřejných vysokých školách.
5. V ČR by měl být zaveden trest smrti.
6. Senát by měl být zrušen.
7. Měla by se podporovat možnost výuky romštiny jako volitelného předmětu.

¹ „Otázky“ jsou ve Volební kalkulačce formulovány jako oznamovací věty, přičemž kandidát (a následně uživatel) označuje souhlas či nesouhlas s daným tvrzením. Totožné sdělení lze samozřejmě formulovat i jako tázací větu.

8. Měla by se uzákonit možnost celostátního referenda vypisovaného na základě petice.
9. Měl by existovat zákon o prokázání nabytí majetku s možností zabavení neprokázaného majetku.
10. Měla by se zvýšit daňová progrese daně z příjmů u lidí (tj. vyšší sazba daně pro vyšší příjmy).
11. Měl by být zrušen poplatek za prázdná média.
12. Interrupce by měla být zakázána až na výjimečné případy, jako je znásilnění či ohrožení života matky.
13. Regulační zdravotnické poplatky by měly být zrušeny.
14. Stát by měl platy a odměny vrcholných politiků a vysokých státních úředníků pravidelně zveřejňovat.
15. ČR by měla vystoupit z NATO.
16. Měla by se snížit hranice pro platnost místního referenda alespoň pro velká města.
17. V ČR by měla být zakázána stavba mešit.
18. Měl by být zaveden tzv. klouzavý mandát.
19. Pro obsazování vysokých volených funkcí by měly být zavedeny kvóty pro ženy.
20. Mělo by být zakázáno kouřit v restauracích.
21. Mělo by se zavést pravidlo, že státní instituce by měly být rozmísťovány rovnoměrně po celém území ČR.
22. Občané by měli mít možnost předložit návrh zákona pomocí petice.
23. Imunita poslanců a senátorů by měla být omezena tak, že by se vztahovala jen na proslovy v Parlamentu.
24. Měla by být zavedena možnost eutanazie.
25. ČR by měla usilovat o zavedení společné evropské měny (euro).
26. ČR by měla vystoupit z EU.
27. Sazba DPH by se měla snížit.
28. Homosexuální páry by měly mít možnost adoptovat děti.

Proti používání dat v VAA lze učinit řadu oprávněných námitek. Nejdůležitější z nich se týká způsobu výběru otázek. Autoři Volební kalkulačky podle vlastního vyjádření vybírají otázky podle obdobných aplikací v zahraničí (hlavně německé verze *Wahl-o-Mat*, která je podle nich vhodná díky podobnosti české a německé politiky a společnosti), inspirující se z akademických výzkumů využívajících dotazníková šetření politických postojů a některé otázky byly navrženy samotnými uživateli VAA (VolebníKalkulačka.cz 2015). Politický prostor, který analýzou otázek získávám, je samozřejmě ovlivněn jejich složením. Kdyby byly položeny jiné otázky, změnil by se alespoň trochu i politický prostor.

Tato námitka se ale dá vznést proti každému druhu dat, ze kterých lze politický prostor vytvořit. Například používáme-li výsledky hlasování v parlamentu, narážíme na problém, že ne o všech důležitých tématech se hlasuje, používáme-li volební programy, narážíme zase na problém, že ne všechny strany zahrnují do programů svoje postoje ke všem důležitým tématům a tak dále. Dlouhodobým řešením tohoto problému může být jedině vytváření politického prostoru z mnoha různých druhů dat zároveň a sledování toho, jak je politický prostor robustní, to znamená, jak moc se jeho podoba změní při změně vstupních dat. Moje práce tedy tento problém neřeší, ale přispívá k jeho řešení tím, že předkládá jednu konkrétní podobu politického prostoru vytvořenou na základě dat, která se zatím k tomuto účelu nepoužívala.

Další silnou námitkou proti používání dat z VAA je možnost neupřímné, účelové odpovědi kandidátů. Hypoteticky je možné, aby respondent při sběru dat úmyslně zatajil své postoje týkající se problémových témat a tím zvýšil míru shody s uživateli aplikace, ovšem v praxi je takové chování si můžeme jen těžko představit. Prvním důvodem může být fakt, že kandidáti s nezvyklými názory svou politickou kariéru často založili právě na těchto originálních postojích, proto pro ně nemá smysl své postoje strategicky měnit. Druhým důvodem je skutečnost, že žádný z kandidátů nemůže dopředu určit, jakým způsobem bude odpovídat většina voličů, a už vůbec ne většina uživatelů aplikace. Celý proces je stále odkázán na prostředí internetu, kde se vždy vyskytuje pouze určitá část obyvatel, která je svými vlastnostmi specifická. Šance, že by někdo dokázal záměrně zkreslit své odpovědi tak, aby se shodovaly s velkým množstvím uživatelů, je téměř nulová. Třetím důvodem je poté skutečnost, že VAA často provozují *watchdogové* organizace, nebo výzkumné instituce u kterých se předpokládá velmi dobrá znalost politického prostředí. Pokud by nějaký kandidát své pozice záměrně

změnil, jistě by riskoval odhalení a zveřejnění takového nálezu, a tím i zhoršené vyhlídky na volební úspěch (Komínek 2013).

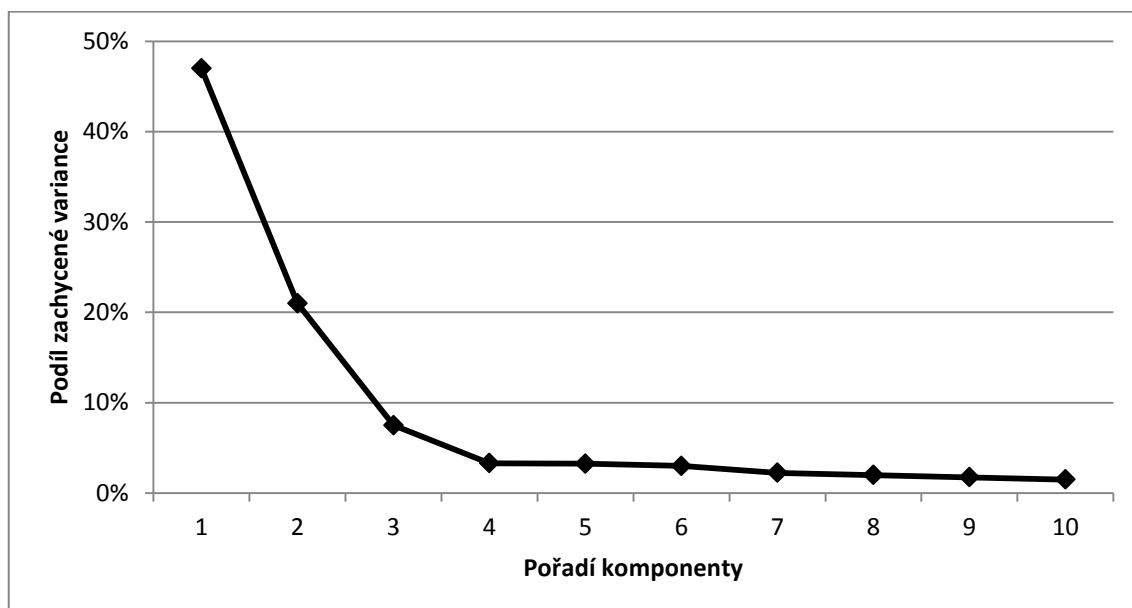
Výsledky

V této části práce interpretuji výsledky výzkumu pro jednotlivé strany, které v senátních volbách za oba roky dohromady měly alespoň pět kandidátů. Existuje několik různých způsobů, jak určit příslušnost kandidáta k politické straně:

1. *Politická příslušnost* – Označuje obvykle formální členství kandidáta v politické straně. Tento ukazatel není vhodný, protože velké množství kandidátů za bezpartijní, ale přitom kandidují za konkrétní stranu a po volbách jsou členy jejího senátorského klubu.
2. *Volební strana* – Označuje stranu, za níž se kandidát voleb účastní. Tento ukazatel rovněž není vhodný, neboť volební stranou může být i skupina stran. Pokud se například kandidát účastní voleb za koalici KDU-ČSL, Strany zelených a Pirátů a je bezpartijní, nelze z tohoto údaje říct, ke které straně fakticky náleží.
3. *Navrhující strana* – Tento údaj je nejlepším ukazatelem příslušnosti kandidáta ke straně, protože vždy identifikuje pouze jednu stranu i v případě, že se kandidát účastní voleb za koalici více stran. Používám ho proto v této práci.

Jak jsem popsala v kapitole týkající se metody, použitím analýzy hlavních komponent jsem získala vzájemně nekorelované komponenty, jejichž počet je stejný jako počet původních proměnných, tedy otázek ve VAA. Nejprve sleduji, jak velkou část variance dat zachycují jednotlivé komponenty. Z grafu je vidět, že první komponenta zachycuje skoro 50 % celkové variance původních proměnných. Druhá komponenta zachycuje 21 %, tedy necelou polovinu oproti první komponentě. Další proměnné zachycují mnohem menší podíl variance (třetí komponenta 8%) a vzájemné rozdíly mezi dalšími komponentami jsou malé. Z toho můžu říct, že získaný politický prostor je poměrně výrazně dvojrozměrný, přičemž první dimenze je mnohem významnější než druhá.

Graf 1: Podíl variance původních proměnných zachycených komponentami

Dále sleduji, jak původní proměnné (otázky) zatěžují jednotlivé komponenty, abych mohla komponenty pojmenovat. První komponenta je především vytvářena postoji kandidátů ke čtyřem otázkám:

1. Měla by být zavedena možnost volit po internetu.
2. Měl by být zachován Ústav pro studium totalitních režimů.
3. Měla by se zvýšit daňová progresivita daně z příjmů u lidí (tj. vyšší sazba daně pro vyšší příjmy).
4. Regulační zdravotnické poplatky by měly být zrušeny.

Ostatní otázky mají poměrně mnohem nižší zátěž na první komponentě. Na druhé komponentě mají vysokou zátěž následující otázky:

1. Sazba DPH by se měla snížit.
2. ČR by měla vystoupit z EU.
3. Imunita poslanců a senátorů by měla být omezena tak, že by se vztahovala jen na proslovy v Parlamentu.
4. Občané by měli mít možnost předložit návrh zákona pomocí petice.
5. Mělo by být zakázáno kouřit v restauracích.

6. Pro obsazování vysokých volených funkcí by měly být zavedeny kvóty pro ženy.
7. Interrupce by měla být zakázána až na výjimečné případy, jako je znásilnění či ohrožení života matky.
8. Měl by být zrušen poplatek za prázdná média.
9. Senát by měl být zrušen.
10. V ČR by měl být zaveden trest smrti.
11. Stát by měl platy a odměny vrcholných politiků a vysokých státních úředníků pravidelně zveřejňovat.
12. Měl by existovat zákon o prokázání nabytí majetku s možností zabavení neprokázaného majetku.
13. Měl by být zaveden tzv. klouzavý mandát.
14. Měla by se uzákonit možnost celostátního referenda vypisovaného na základě petice.

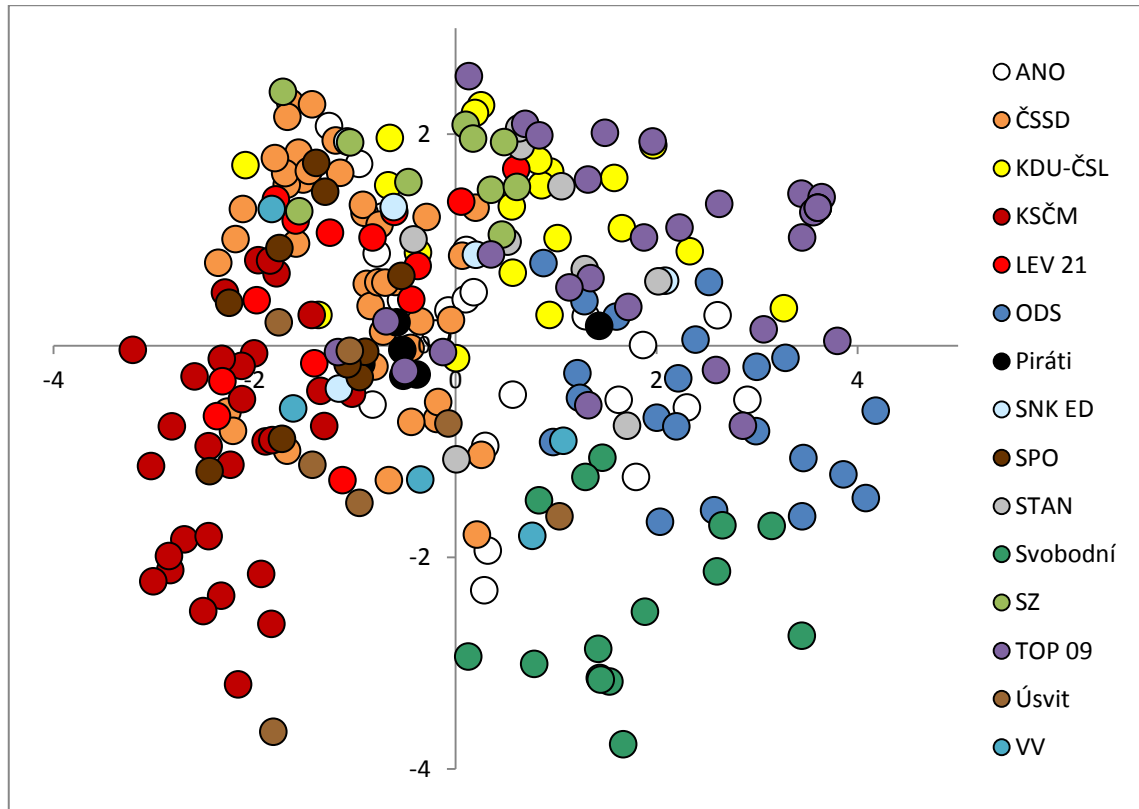
Ostatní otázky nemají vysokou zátěž ani na jedné z těchto dvou komponent. Odráží se v ostatních komponentách, které ale nejsou tak významné. Kromě otázky na možnost volit po internetu se všechny otázky zatěžující první komponentu týkající tradičního dělení na pravici a levici. Strany a kandidáty, kteří požadují zachování Ústav pro studium totalitních režimů, zvýšení daňové progrese a zrušení regulačních zdravotnických poplatků můžeme označit za levicové, zatímco strany a kandidáty odpovídající právě opačně za pravicové.

Intepretace druhé komponenty je obtížnější. Můžeme říct, že se zde vzájemně překrývá více štěpení týkajících se různých témat: postoje k EU (otázka o vystoupení ČR z EU), postoje k přímé demokracii (navrhování zákona pomocí petice, zavedení celostátního referenda), míry zasahování státu do společnosti (kouření v restauracích, potraty, kvóty pro ženy) a postoje k protikorupčním opatřením (omezení imunity, zveřejňování platů politiků, majetková přiznání). Postoje kandidátů u těchto čtyř témat spolu souvisí: kandidáti, kteří jsou pro vystoupení ČR z EU, jsou zároveň častěji pro přímou demokracii, menší rozsah zasahování státu do společnosti a proti výše uvedeným protikorupčním opatřením a naopak.

Graf 2 ukazuje pozice kandidátů na dvou hlavních komponentách. První komponenta je odpovídá vodorovné dimenzi grafu (ose X) a druhá komponenta svislé dimenzi grafu

(osa Y). V grafu jsou zobrazeni jen kandidáti navržení stranou, o níž na otázky pro VAA odpovědělo nejméně pět kandidátů:

Graf 2: Pozice kandidátů na prvních dvou komponentách. Strany s nejméně pěti kandidáty

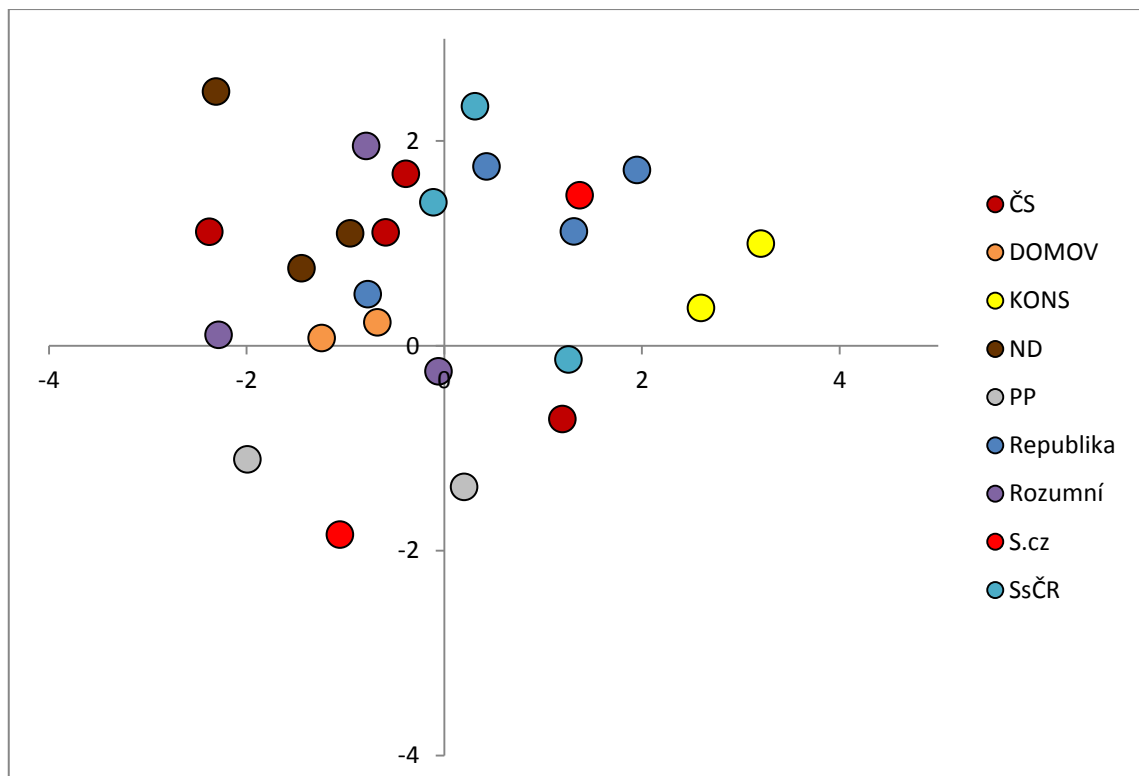

Je vidět, že na první komponentě (osa X) zauímají extrémní postavení KSČM na jedné straně a ODS, Svobodní a TOP 09 na druhé straně. To odpovídá dělení na levíci a pravici. ČSSD, SPO či LEV 21 se nachází rovněž vlevo, zatímco KDU-ČSL, SZ, ANO či Piráti spíše okolo středu. Pokud jde o druhou komponentu (osa Y), na jednom extrémním konci se nachází někteří kandidáti KSČM, Svobodných a Úsvitu. Právě to jsou kandidáti, kteří odmítají členství ČR v EU, silně prosazují výše popsané prvky přímé demokracie, odmítají zasahování státu do společnosti (tedy kvóty pro ženy, zákaz kouření v restauracích, regulaci potrátů) a zároveň odmítají výše popsaná protikorupční opatření (omezení imunity, zveřejňování platů politiků, majetková příznání). Naopak většina ostatních kandidátů je rozmístěna okolo opačného extrému – strany jako ČSSD, KDU-ČSL, SZ či TOP 09 se staví pozitivně ke členství ČR v EU, nepodporují všechny výše uvedené prvky přímé demokracie (nejčastěji odpovědi „ne“ nebo „nevím“ u otázky týkající se návrhů zákona pomocí petice), souhlasí s vyjmenovanými zásahy státu do

společnosti a s uvedenými protikorupčními opatřeními. Ostatní strany (například ODS, LEV 21, Úsvit, Piráti) se na této komponentě nachází někde mezi těmito dvěma extrémami.

Pro zajímavost se můžeme podívat na pozice kandidátů navržených menšími stranami. Graf 3 ukazuje umístění kandidátů stran s alespoň dvěma kandidáty obsaženými v datovém souboru odpovědí pro VAA:

Graf 3: Pozice kandidátů na prvních dvou komponentách. Strany s nejméně dvěma kandidáty

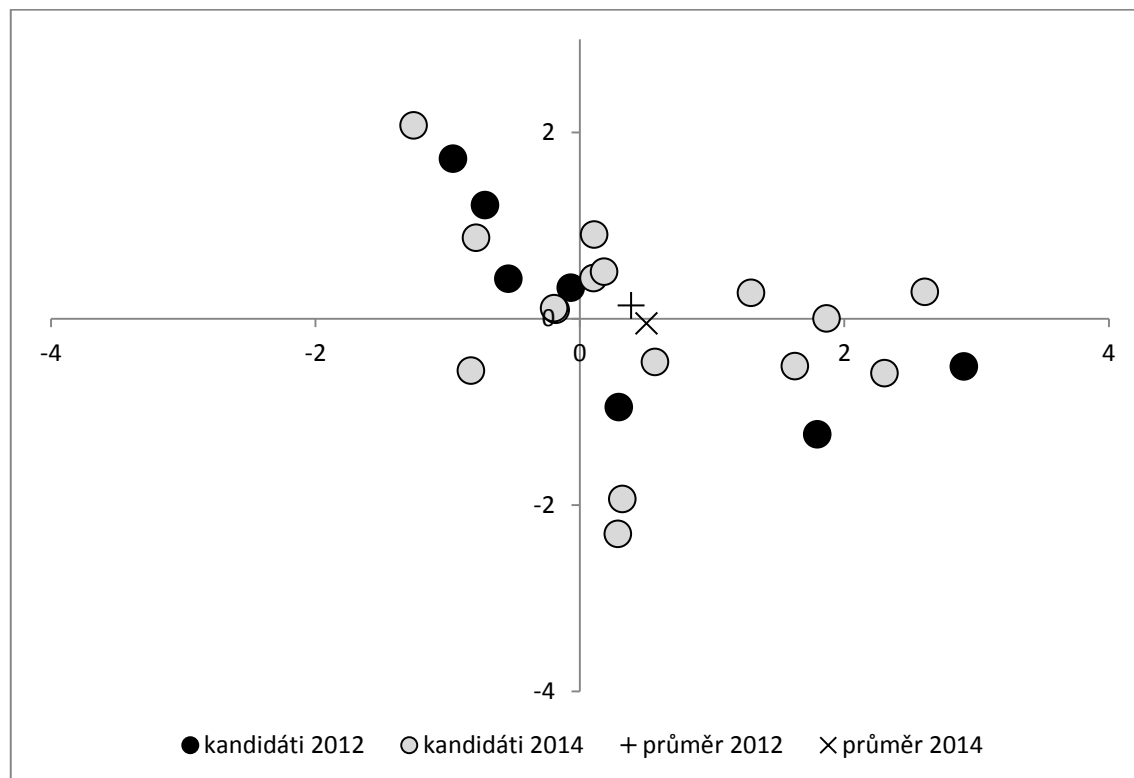

Jedná se o strany DOMOV, KONS (Konzervativní strana), ND (Národní demokracie), PP (Pražané za svá práva), Republika, Rozumní (Strana zdravého rozumu), S.cz (Severočeši.cz), SsČR (Strana soukromníků České republiky) a ČS. Tito kandidáti jsou rozptýleni na první komponentě, kromě kandidátů Konzervativní strany (oba vpravo) a Národní demokracie (všichni vlevo). Co se týče druhé komponenty, většina stran se nachází na horní polovině grafu, protože většina z kandidátů odpověděla například proti vystoupení z EU (kromě ND), proti zrušení Senátu či pro snížení sazby DPH.

Ve zbývající části této kapitoly sleduji pozice jednotlivých kandidátů u všech stran s nejméně pěti kandidáty, pro které existují data. Barevně přitom odlišuji kandidáty v roce 2012 a 2014 (žádný kandidát se neúčastnil obou voleb). To mi umožňuje sledovat rozdíly mezi oběma volbami. Přitom sleduji, kam se posunulo takzvané těžiště strany. Těžiště pro dané volby jsem získala tak, že jsem vypočítala průměr pozic všech kandidátů dané strany v daných volbách na první komponentně a následně průměr jejich pozic na druhé komponentě. Sledování těžiště mi umožňuje posoudit případný posun postojů kandidátů jedné strany mezi roky 2012 a 2014 objektivněji než jen prostým pohledem na shluky kandidátů.

ANO

Graf 4: Pozice kandidátů ANO na prvních dvou komponentách

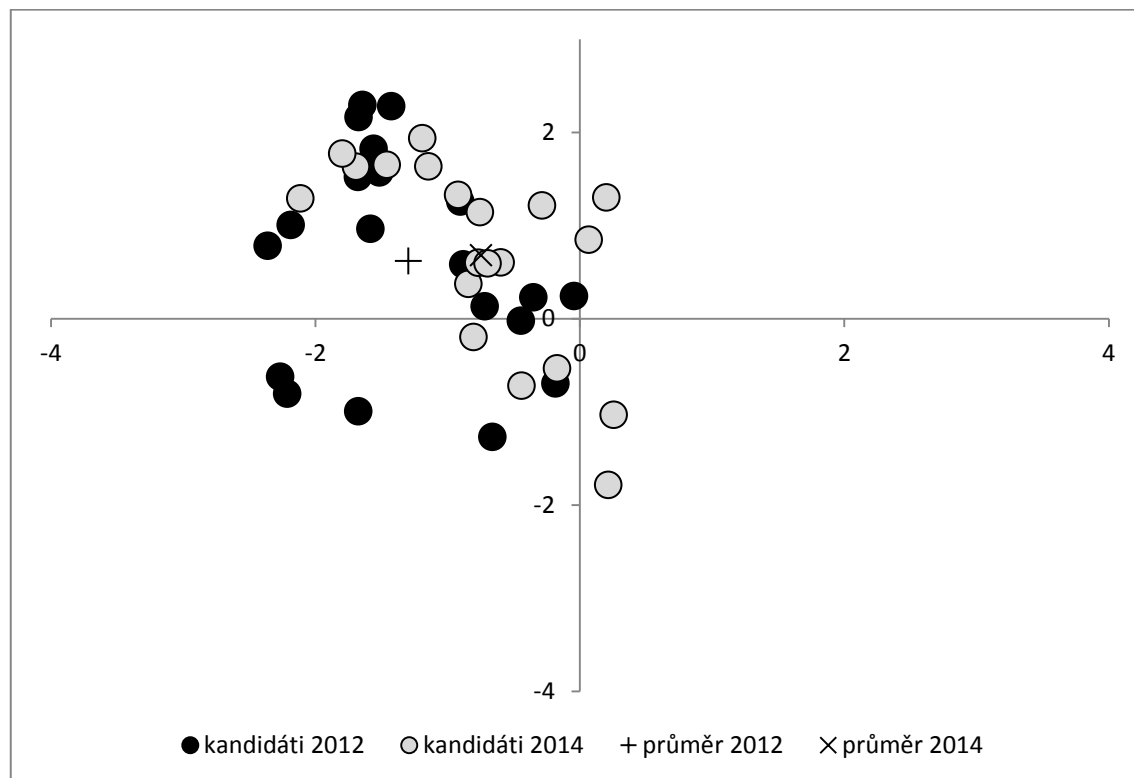
Kandidáti strany ANO jsou na první komponentě značně rozptýleni v oblasti pravice a středu. Jako příklad rozdílnosti odpovědí můžeme uvést kandidátku nacházející se na grafu v nejkrajnější pravé pozici, Václavu Domšovou. Od zbytku kandidátů ji dělí odpor vůči zrušení regulačních zdravotních poplatků, podpora zachování Ústavu pro totalitní režimy a nesouhlas se zvýšením progresivity zdanění. Také na druhé komponentě nejsou odpovědi kandidátů ANO příliš shodné. Jako příklad rozdílnosti

odpovědi můžeme uvést kandidáta Petra Fírbase nacházejícího se na nejkrajnější pozici v horní části grafu. Od zbytku kandidátů ho oddělují odpovědi ve prospěch omezení imunity poslanců, pro zavedení klouzavého mandátu a pro snížení hranice pro platnost místního referenda pro velká města.

Těžiště strany příliš nezměnilo svoji polohu, nachází se na politickém středu. Strana se nezdá být příliš jednotná, což může být dáno krátkou dobou jejího působení. V době voleb v roce 2012 navíc nebyli kandidáti navrženi touto stranou jejími členy, předseda strany Andrej Babiš pouze podpořil vybrané kandidáty. I to se mohlo projevit ve velké názorové nepodobnosti jednotlivých kandidátů.

ČSSD

Graf 5: Pozice kandidátů ČSSD na prvních dvou komponentách

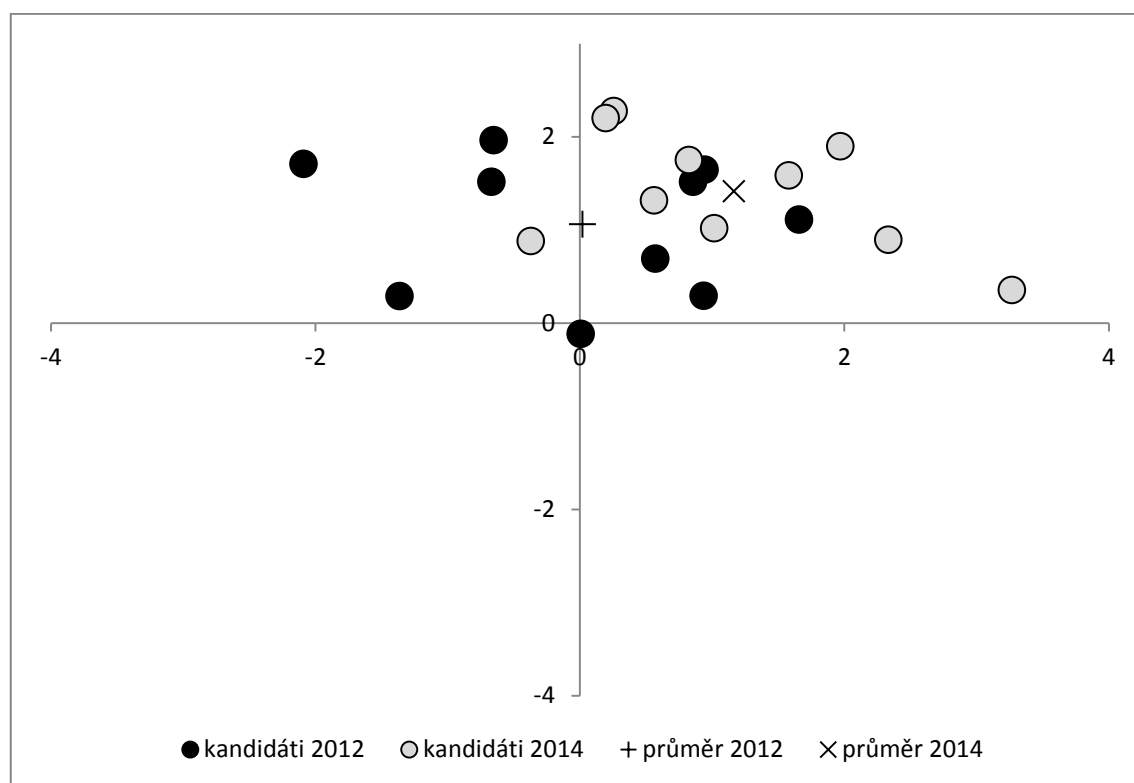
Kandidáti České strany sociálně demokratické zastávají spíše levicové názory. Rozdíl mezi pozicí ČSSD a KSČM je dán tím, že kandidáti ČSSD se v odpovědích týkajících se zachování Ústavu pro výzkum totalitních režimů neshodli na svých postojích. Kandidáti ČSSD jsou rovněž častěji pro možnost volit po internetu, kdežto kandidáti KSČM proti. Na druhé komponentě se shlukují v horní části grafu. Těžiště strany se v letech 2012-2014 posunulo směrem ke středu. Jeho pozice je ovlivněna tím,

že na otázky týkající se zachování Ústavu pro výzkum totalitních režimů v roce 2014 odpověděl kladně větší počet v roce 2012. Z hlediska názorové shody s ostatními stranami se ČSSD prolíná s KSČM, SPO a LEV 21.

KDU-ČSL

Strana Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové prodělala ve dvouletém období vývoj, kdy se odpovědi kandidátů posunuly mírně doprava. Týká se to zejména otázky o progresivním zdanění, kdy v dotazování v roce 2012 všichni kandidáti odpověděli pro, kdežto o dva roky později již polovina odpověděla proti. K pravici stranu tlačí také odpovědi pro zachování Ústavu pro výzkum totalitních režimů a záporný postoj vůči zrušení regulačních poplatků u lékařů.

Graf 6: Pozice kandidátů KDU-ČSL na prvních dvou komponentách

Na druhé dimenzi pozici kandidátů ovlivňuje otázka přijetí eura – naprostá většina kandidátů by byla pro vstup ČR do eurozóny. Zajímavé je sledovat také postoj kandidátů k otázce z roku 2012, která se týká podepsání smlouvy ACTA (Obchodní dohoda proti padělatelství). Jedná se o mezinárodní dohodu, jež by například blokovala

všechny internetové stránky určené pro sdílení souborů podezřelé z porušování autorských práv. Většina dotázaných kandidátů se vyjádřila proti zavedení smlouvy.

Těžiště strany se posunulo směrem k pravici, jeho posun je dán odpověďmi na otázku zmíněné výše.

Strana na první pohled vypadá v jádru okolo středu jednotná, avšak určitý počet kandidátů se z tohoto rámce vymezuje. Například kandidát Michael Vraný, nacházející se na nejkrajnější horizontální pozici vlevo se od ostatních kandidátů liší jedinou otázkou zachování Ústavu pro výzkum totalitních režimů (proti). František Bradáč (senátor z obvodu Žďár nad Sázavou) nacházející se v grafu na opačné straně, na rozdíl od většiny kandidátů odpověděl v otázce regulačních zdravotních poplatků pro jejich zrušení.

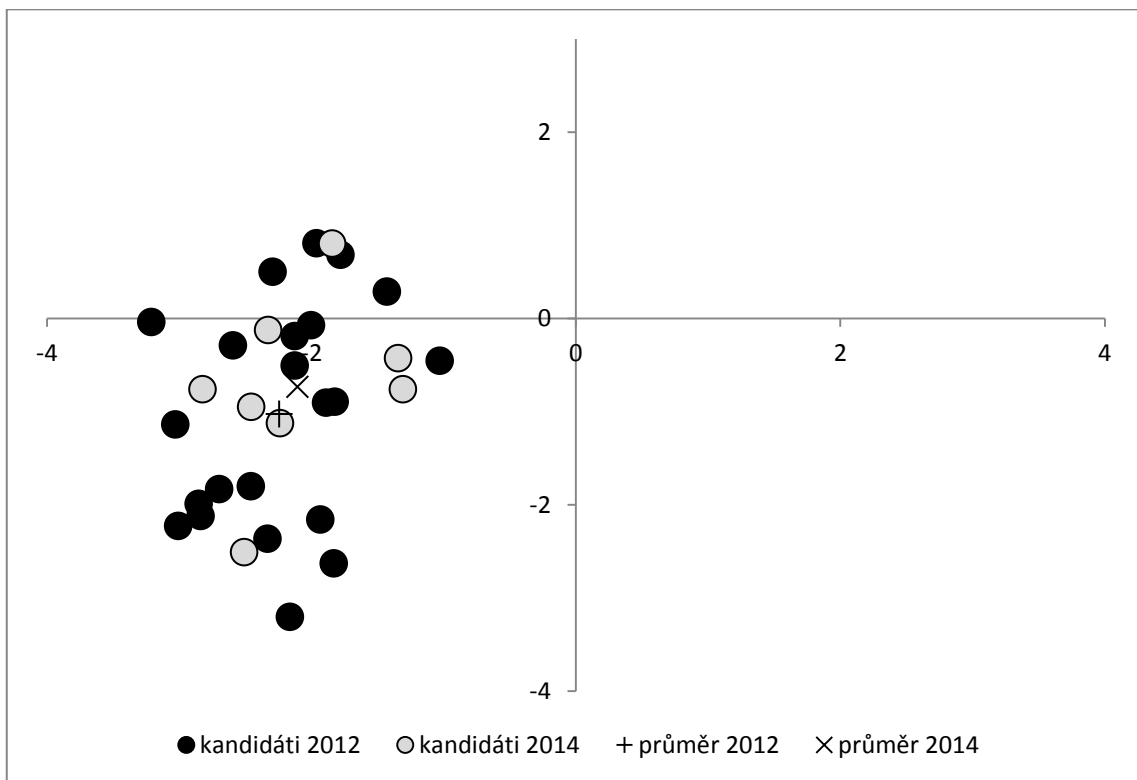
Z hlediska názorové shody s ostatními stranami se ideologické pole KDU-ČSL prolíná s TOP 09, ODS či STAN.

KSČM

Kandidáti KSČM zauímají pozice na levici, kam je řadí zejména podpora progresivního zdanění, díky němuž by stát údajně získal od majetnějších vrstev občanů větší podíl finančních prostředků do rozpočtu, negativní postoj vůči působení Ústavu pro studium totalitních režimů a postoje ve prospěch zrušení regulačních poplatků u lékaře.

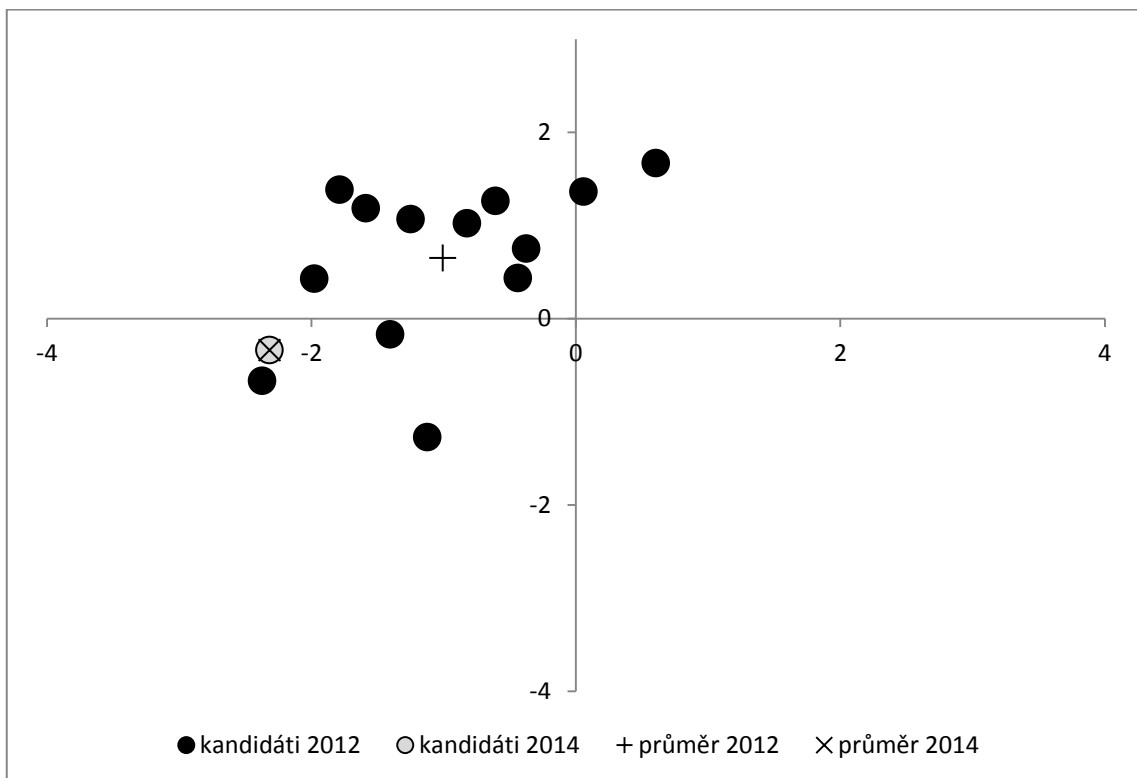
Z hlediska pozice na druhé komponentě můžeme kandidáty KSČM rozdělit do dvou skupin. Ta, co se nacházejí v grafu dále od středu, odpověděla na otázky velmi odlišně od zbytku dotázaných kandidátů – například na otázky týkající se prokázání nabytí majetku s možností zabavení toho neprokázaného či zveřejňování platů politiků odpověděla proti. Vyjádřili se rovněž pro vystoupení z EU. Těžiště strany v letech 2012-2014 příliš nezměnilo svoji polohu. Z hlediska názorové shody s ostatními stranami se KSČM prolíná s ČSSD a LEV 21.

Graf 7: Pozice kandidátů KSČM na prvních dvou komponentách

LEV 21

Graf 8: Pozice kandidátů LEV 21 na prvních dvou komponentách

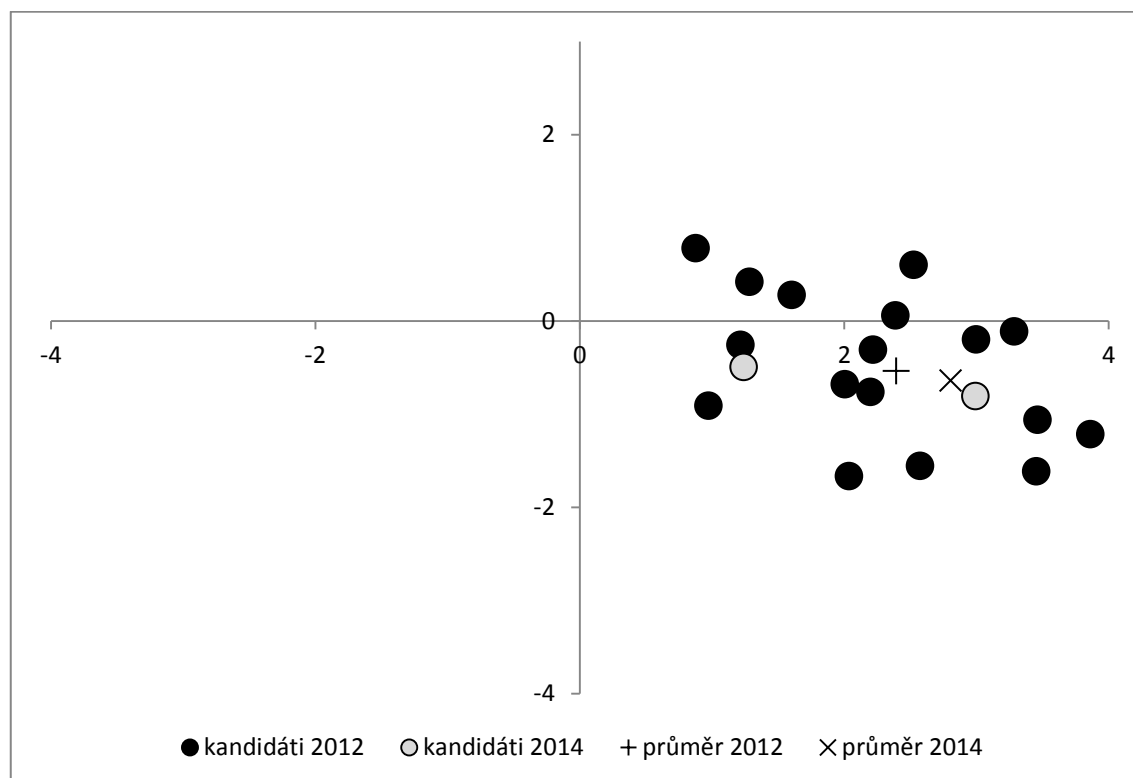

Strana LEV 21 – Národní socialisté zastává podobné názory jako ČSSD či SPO (zakladatel této strany byl bývalý člen ČSSD Jiří Paroubek). V roce 2014 se dotazování účastnil pouze senátor Petr Michek, a proto jsou hlavním zdrojem dat odpovědi z roku 2012. Kandidáti LEV 21 v otázce progresivního zdanění odpověděli pro jeho zavedení. Tento postoj je řadí k levicovým stranám. Na druhé komponentě se pozice kandidátů soustřeďují okolo středu. Tato pozice je dána odpověďmi proti vystoupení z EU a otázkou udržování obchodních vztahů i se zeměmi, které porušují lidská práva. V tomto případě většina kandidátů vyjádřila svůj kladný postoj.

ODS

Všichni kandidáti ODS se na první komponentě umístili v oblasti pravice, kam je staví odpovědi proti zrušení regulačních zdravotních poplatků, pro zachování Ústavu pro totalitní režimy a proti progresivnímu zdanění, na kterých se většina kandidátů shodla.

Graf 9: Pozice kandidátů ODS na prvních dvou komponentách

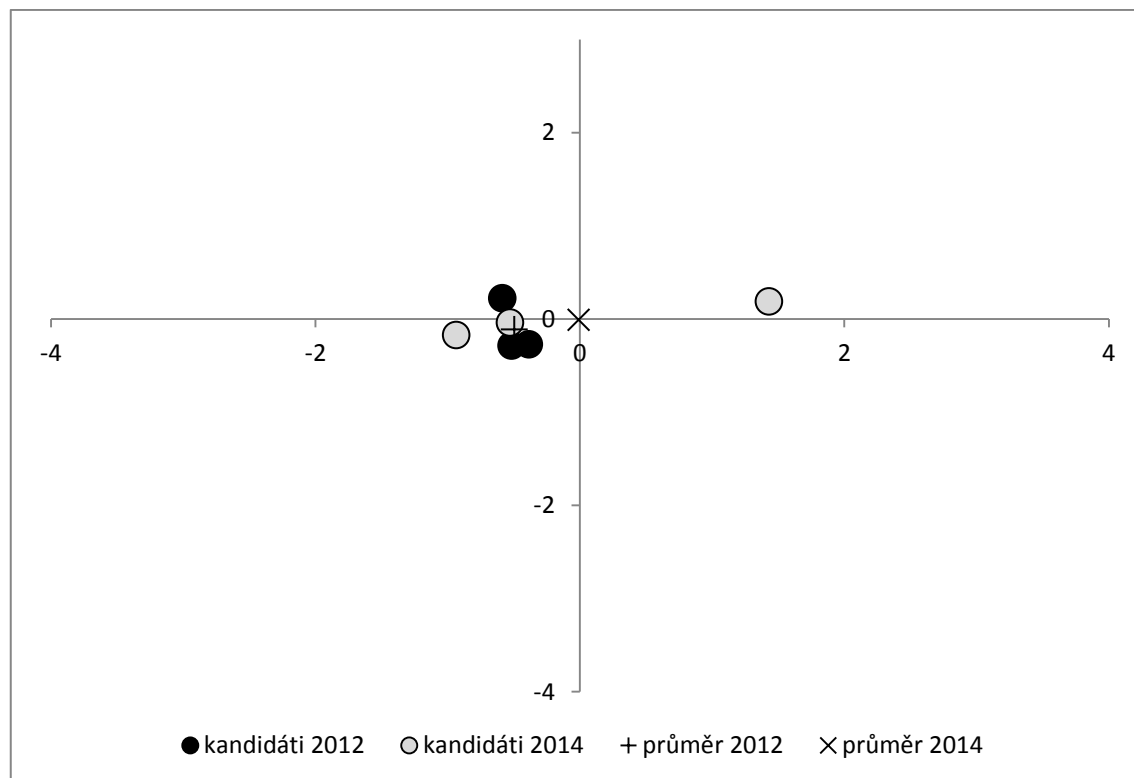

Na druhé komponentě se vyskytují spíše v oblasti středu díky záporným odpovědím na otázky týkající se přímé demokracie: jsou spíše proti možnosti předložení návrhu pomocí petice a proti možnosti vypisování referenda na základě petice. Pozice ve středu může být způsobena také tím, že kandidáti ODS odpověděli stejně jako většina ostatních stran kladně na otázky týkající se opatření proti korupci: jsou obvykle pro zveřejňování platů politiků, pro zákon o prokázání nabytí majetku, pro zavedení specializovaného státního zastupitelství pro boj s korupcí.

Těžiště strany příliš nezměnilo svoji polohu, i když počet kandidátů, kteří odpovědi v roce 2014 je příliš malý na to, abychom to mohli spolehlivě říct. Na základě vzdáleností mezi jednotlivými kandidáty můžeme tuto stranu označit za jednotnou, důvodem jednoty může být dlouholeté působení této tradiční liberálně konzervativní strany v rámci české politiky. Z hlediska názorové shody s ostatními stranami se ideologické pole ODS prolíná s TOP 09 a ANO 2011.

Piráti

Graf 10: Pozice kandidátů Pirátů na prvních dvou komponentách

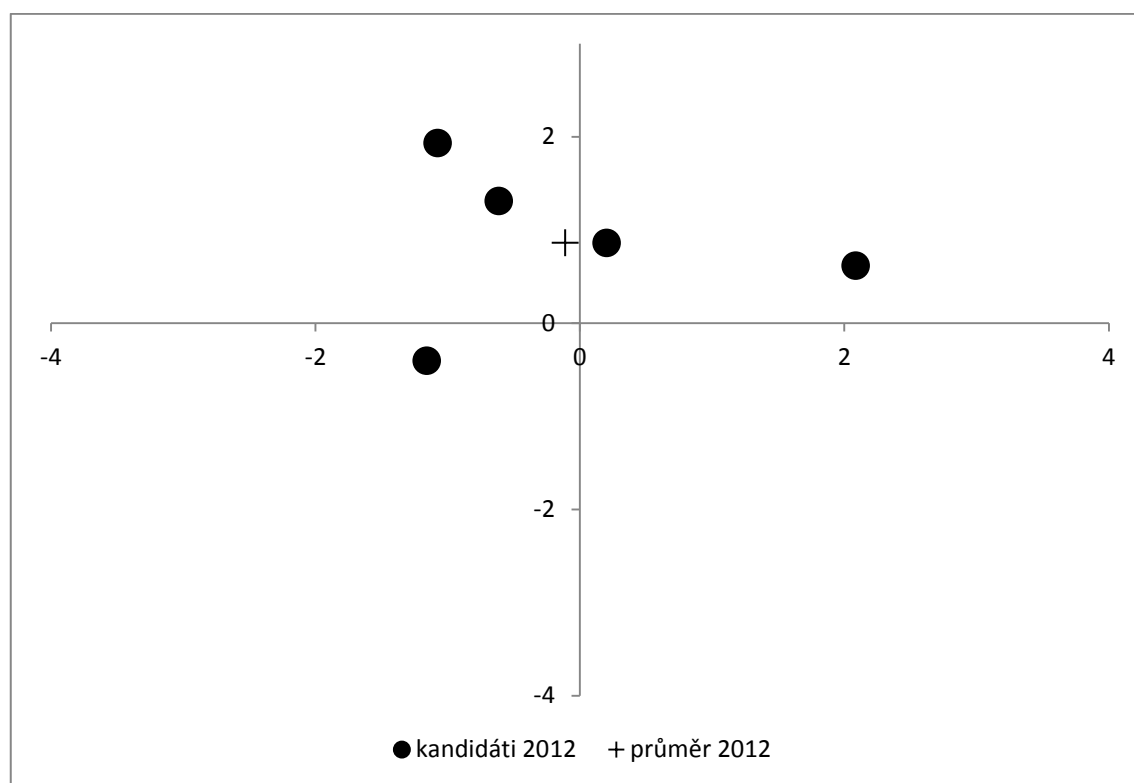

Česká pirátská strana se na obou komponentách umístila na středu. Na první komponentě její pozici ovlivnily odpovědi ve prospěch progresivního zdanění a zrušení regulačních poplatků, překvapivě nejednotný postoj k možnosti volbě po internetu a souhlas se zachováním Ústavu pro výzkum totalitních režimů. Krajní pozice Ludřka Maděry (v grafu nejvíce vpravo) je pravděpodobně způsobena tím, že na řadu otázek odpověděl „nevím“.

Na druhé komponentě jejich pozici ovlivnily odpovědi týkající se boje proti korupci – Piráti se vyjádřili pro zveřejňování platů politiků i pro zákon o prokázání nabytí majetku. V otázkách o přímé demokracii se většina kandidátů vyjádřila pro možnost předložení návrhu pomocí petice i pro zavedení celostátního referenda

SNK ED

Graf 11: Pozice kandidátů SNK ED na prvních dvou komponentách

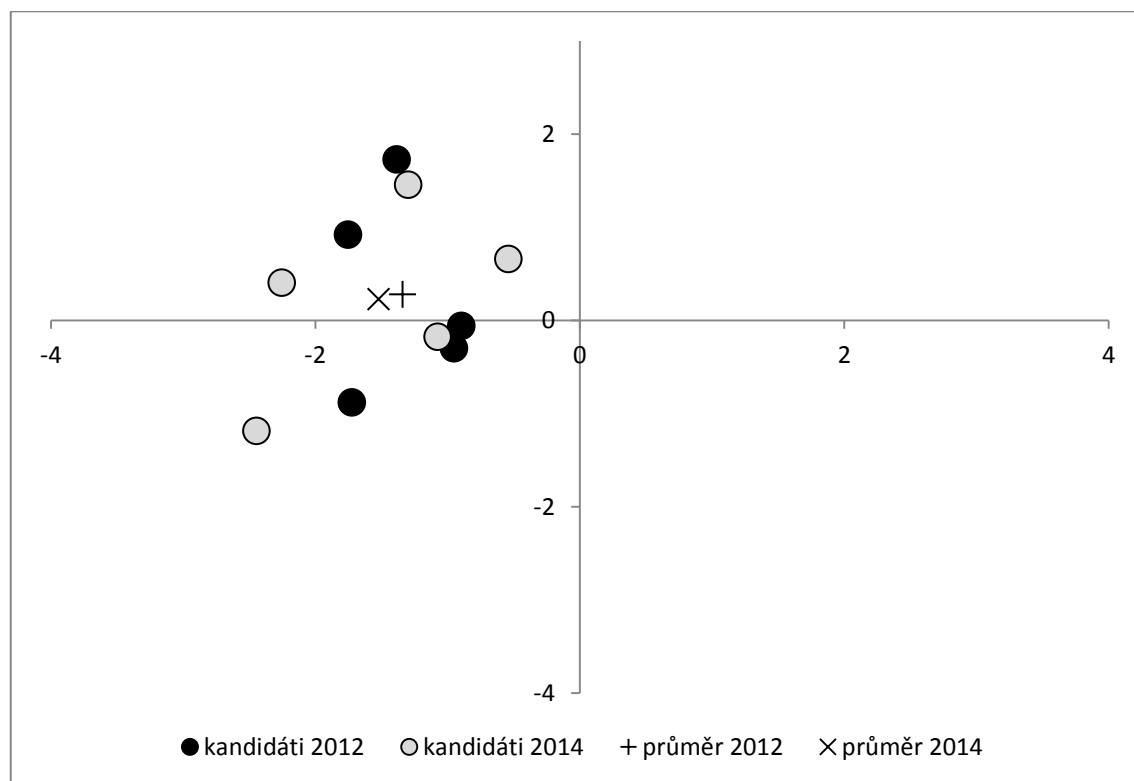

Kandidáti SNK Evropští demokraté poskytli odpovědi pouze v roce 2012, tudíž nemáme porovnání s jejich názorovými postoji v roce 2014. Na první pohled je zřejmé, že kandidáti strany jsou názorově příliš jednotní. Zatímco levicově orientovaní kandidáti se překrývají v prostoru s kandidáty ČSSD, kandidáti nacházející se vpravo odpovídali podobně jako kandidáti z KDU-ČSL. Na druhé komponentě se odpovědi

kandidátů projevily v politickém prostoru jako jejich pozice na horní části grafu. Kombinace jejich odpovědí se vzájemně liší, ale souhlas s omezením imunity poslanců a nesouhlas se zavedením kvót pro ženy kandidáty sjednocují.

SPO

Graf 12: Pozice kandidátů SPO na prvních dvou komponentách

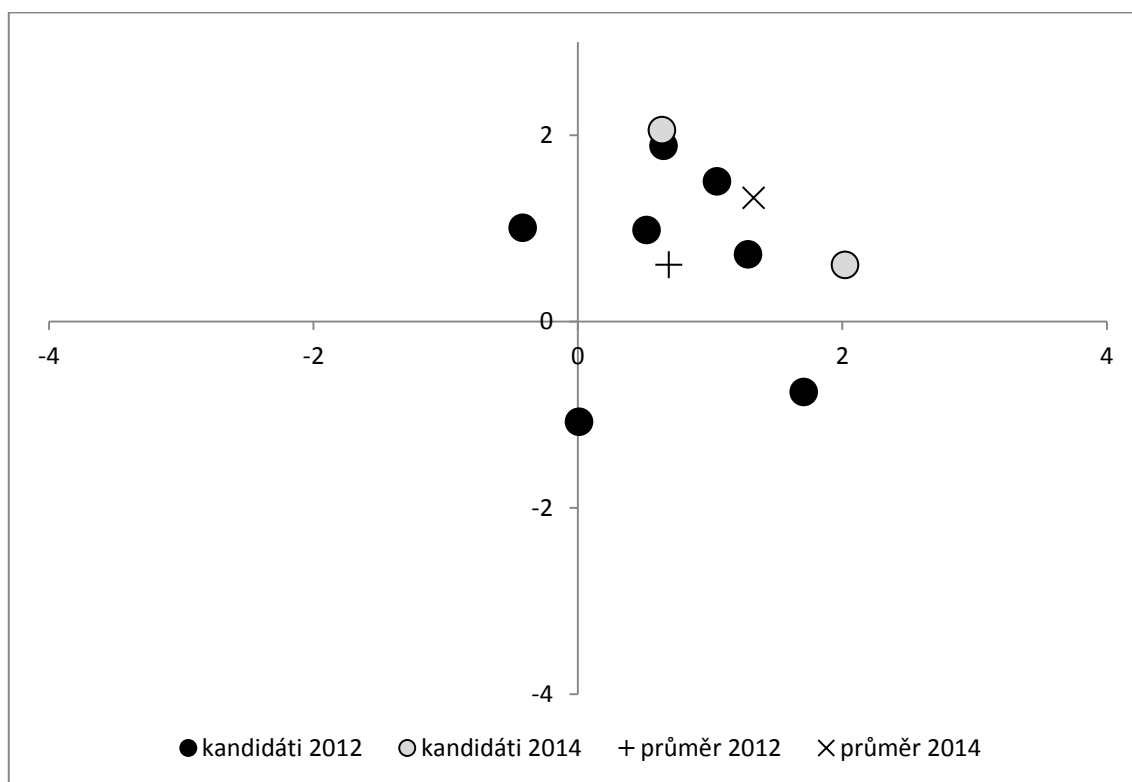

Kandidáti Strany práv občanů se nacházejí na politické levici společně se stranami LEV 21 a ČSSD. Na tento extrém první komponenty kandidáty řadí jejich odpovědi ve prospěch zavedení progresivního zdanění a pro zákaz regulačních poplatků u lékaře. Co se týče otázek týkajících se zachování Ústavu totalitních režimů a možnosti volit po internetu, kandidáti v rámci strany neodpovídali jednotně. Pozice těžiště strany se v dotazování po dvouletém odstupu příliš nezměnila.

Z hlediska jednoty bychom stranu mohli rozdělit do dvou skupin. První skupina kandidátů se nachází na druhé komponentě v horní části grafu, kdežto druhá skupina spíše na dolní. Rozdělení kandidátů bylo dáno především odlišnými odpověďmi na otázku omezení imunity poslanců a senátorů a zákaz kouření v restauracích (v nich se dolní skupina vyjádřila proti).

STAN

Graf 13: Pozice kandidátů STAN na prvních dvou komponentách

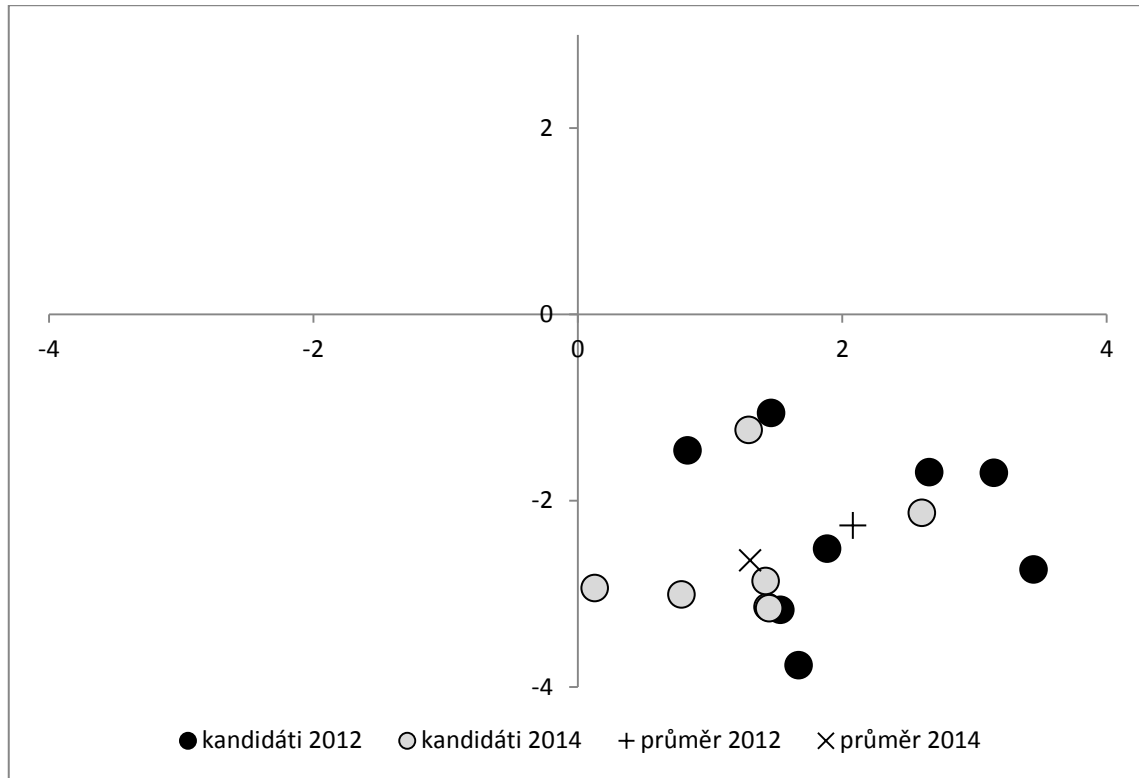
Ze strany Starostové a nezávislí dotazník odeslali v roce 2014 pouze dva kandidáti, takže sledování posunu těžiště strany není příliš vypovídající. Odpovědi kandidátů jsou podobné kandidátům z TOP 09 (v roce 2009 podepsala strana smlouvu o spolupráci s touto stranou) a ANO 2011. Strana byla založena především jako spolupráce politiků na komunální úrovni, což může být příčinou velkého rozptylu napříč politickým středem. Na druhé komponentě se od zbytku strany odlišuje Vlastimil Bařinka nacházející svými názory na EU (pro vystoupení) a na eutanazii (pro zavedení).

Svobodní

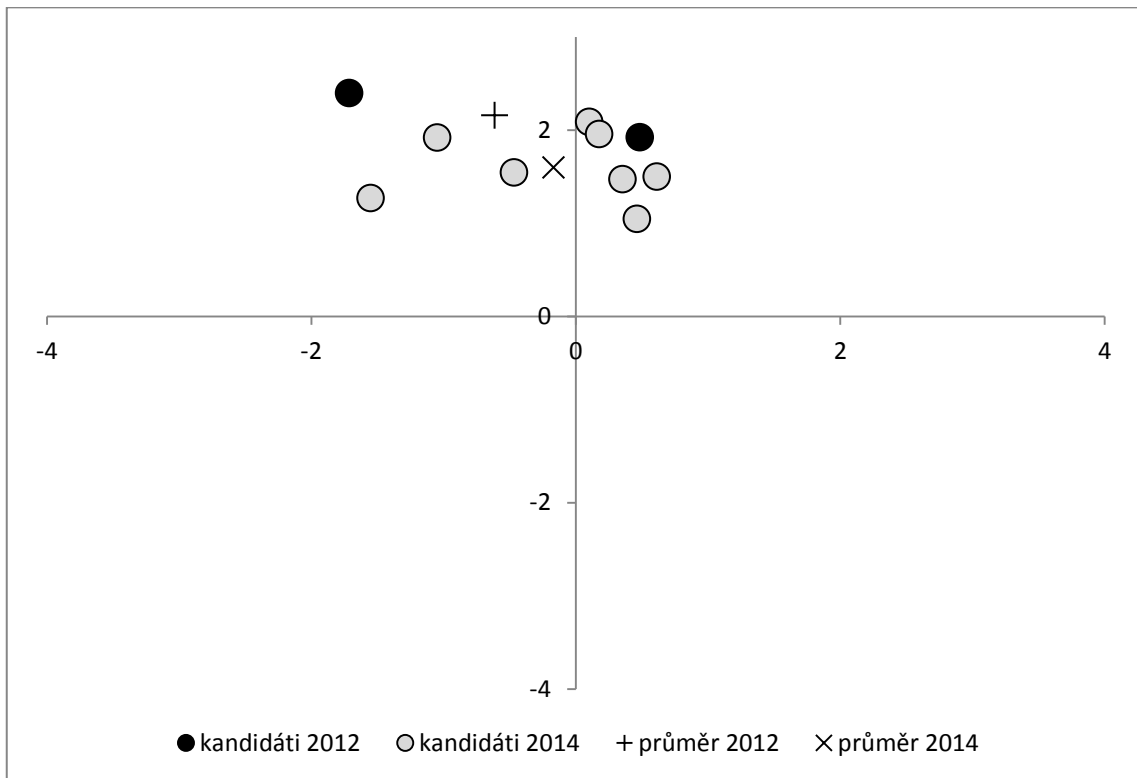
Kandidáti Strany svobodných občanů zaujímají pravicové názory, kam je řadí především nesouhlas se zavedením progresivního zdanění. Mají společný postoj k členství v EU – nechtějí být její součástí. Kandidáti strany na otázky týkající se přímé demokracie, možnosti předložení návrhu pomocí petice a vypisování celostátního referenda odpověděli proti. Tato kombinace odpovědí ovlivnila jejich pozici na druhé komponentě. Posun těžiště strany směrem ke středu byl zapříčiněn rozdílným postojem

k placení regulačních poplatků u lékaře. Zatímco při dotazování v roce 2012 by kandidáti podpořili jejich fungování, o dva roky později by je spíše zrušili. Co se týče jednotnosti, můžeme stranu označit za relativně jednotnou.

Graf 14: Pozice kandidátů Svobodných na prvních dvou komponentách

Graf 15: Pozice kandidátů SZ na prvních dvou komponentách

TOP 09

Kandidáti TOP 09 patří na základě svých odpovědí do pravicově orientovaných stran z podobných důvodů, jaké platí pro ODS. Svými proevropskými i protikorupčními postoji se posouvají směrem k horní části grafu. Oproti ODS se pozice TOP 09 liší v názorech kandidátů na otázky týkající se možnosti vypisování celostátního referenda a možnosti předložení návrhu zákona pomocí petice. Většina kandidátů by rovněž hlasovala pro zavedení takzvaného klouzavého mandátu a proti zavedení kvót pro ženy při obsazování vysokých volených funkcí.

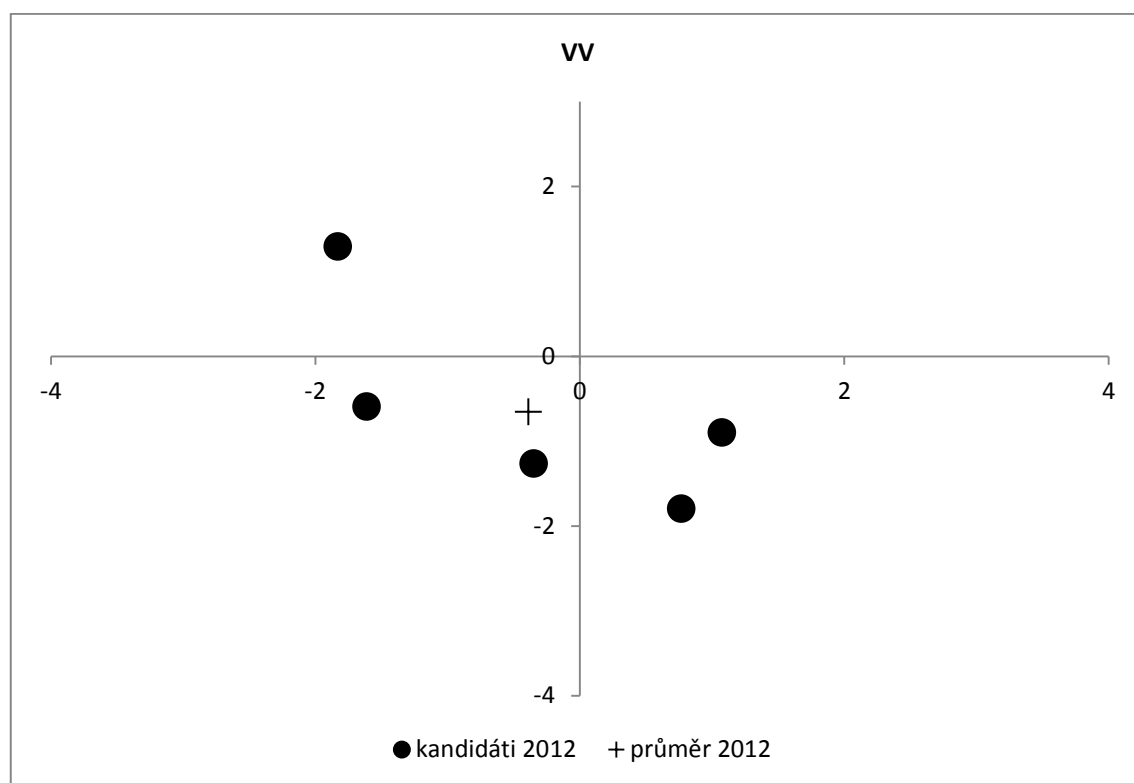
Porovnáme-li rozdíly v pozici dané dvouletým odstupem, je patrná větší názorová soudržnost oproti předchozím volbám. O tom svědčí například ideologický odklon skupiny čtyř senátorů (Juračka, Berkovec, Rais, Stanner) zaujímajících postoje politického středu směrem do jádra strany, jež v roce 2014 posílilo svoje pravicové názory (například se kandidáti častěji stavěli proti progresivnímu zdanění). Z hlediska názorové shody s ostatními stranami se TOP 09 prolíná částečně s ODS a KDU-ČSL.

V případě Úsvitu přímé demokracie máme k dispozici pouze data z dotazování v roce 2014, protože strana byla založena v roce 2013. Na první komponentně dělicí politický prostor na levíci a pravici se kandidáti umístili spíše v levé části grafu. Pokud jde o odpovědi kandidátů na otázky vytvářející druhou komponentu, stojí za zmínku, že Úsvit je jedinou stranou, kde se všichni kandidáti vyjádřili pro zrušení Senátu.

Z hlediska jednotnosti strany mají kandidáti rozdílné názory na velké množství otázek. Jan Bravenec se významně ideologicky odlišuje od ostatních kandidátů, jeho pozice na dolní části grafu je jedna z nejkrajnějších ze všech kandidátů zapojených do výzkumu. Pavel Foretník se zase klonil svými názory k pravici.

VV

Graf 18: Pozice kandidátů VV na prvních dvou komponentách

Strana Věcí veřejných se Volební kalkulačky zúčastnila pouze v roce 2012, tudíž nelze porovnat změny v pozici těžiště. Na první komponentně se kandidáti umisťují v blízkosti středu, avšak odpovědi kandidátů se významně liší. Například dvojice Lenka Procházková a Josef Suchý tvoří svými názory dva ideologické protipóly, což nabízí možnost ukázat, jak závisí datový soubor odpovědí jednotlivých kandidátů na jejich

pozici v grafu. Zatímco Suchý preferuje daňovou progresi, Procházková zastává opačný názor. Suchý je pro zrušení regulačních poplatků u lékaře, avšak Procházková nikoliv. Liší se také názory na zavedení eura – Suchý vyjadřuje nesouhlas s jeho případným přijutím a Procházková by tuto možnost.

Závěr

Cílem této práce bylo vytvořit politický prostor českých politických elit na individuální úrovni pomocí dat získaných z přímého dotazování kandidátů do Senátu v letech 2012 a 2014. Konkrétně jsem použila data získaná při vývoji takzvané Volební kalkulačky, jedné z *voting advice applications* sloužících k porovnání voličových odpovědí na sadu otázek s odpověďmi politických stran či jednotlivých kandidátů. Tuto aplikaci vytváří sdružení KohoVolit.eu.

Pomocí analýzy hlavních komponent jsem vytvořila společný politický prostor kandidátů definovaný jako souhrn všech témat, konfliktů a aktérů, jež jsou v daném stranickém systému potenciálně či fakticky přítomni. Věcně jsem interpretovala první dvě komponenty, jež zachycují zdaleka největší podíl variance původních proměnných (otázek). Podrobněji jsem se zabývala politickým prostorem zejména těch stran, které v senátních volbách za oba roky dohromady navrhly alespoň pět kandidátů, kteří odpověděli na dotazování. Přitom jsem porovnávala rozdíly ve struktuře politických postojů kandidátů těchto stran mezi roky 2012 a 2014 a zhodnotila jsem, zda kandidáti mají podobné postoje.

Z výsledků vyplývá, že politický prostor vytvořený na základě těchto dat je v zásadě dvojrozměrný, přičemž první komponenta je výrazně významnější než ta druhá a odpovídá dělení na levici a pravici. V tomto bodu se mé závěry shodují s předchozími autory, kteří sledují politický prostor v České republice (Noury a Mielcova 2005, Lyons a Lacina 2009, Chytilík a Eibl 2011). Druhá komponenta zachycuje čtyři okruhy politických témat, kde se postoje kandidátů překrývají: postoj ke členství ČR v EU, postoj k vybraným protikorupčním opatřením, postoj k vybraným prvkům přímé demokracie a postoj k míře zasahování státu do společnosti.

Na levici se nachází strany ČSSD, KSČM, SPO a LEV 21, zatímco na pravici ANO, STAN, ODS a TOP 09. Druhá komponenta odděluje zejména Svobodné a některé kandidáty KSČM a Úsvitu od zbytku kandidátů. Dále jsem zjistila, že strany

charakteristické velkým rozptylem kandidátů jsou ANO, SNK ED, STAN, Úsvit a VV. Pokud jde o názorový posun mezi lety 2012 a 2014, sledujeme rozdíl zejména u KDU-ČSL a TOP 09.

Přínosem této práce je zejména použití metody přímého dotazování politických elit na individuální úrovni pro vytvoření politického prostoru. Data z VAA byla přitom použita pro tyto účely poprvé. Z výsledků práce mohou čerpat zejména politologové, kteří potřebují znát rozmístění stran a kandidátů v politickém prostoru pro své další výzkumy, například týkající se vládních koalic či volebního chování. Práce navíc odhaluje ideologické postoje nových stran, zejména ANO a Úsvitu.

Seznam použité literatury

Monografie

Benoit, K. a Laver, M.: *Party policy in modern democracies*. Routledge, New York, 2006. ISBN: 0415368324

Campbell, A. a Converse, P. E.: *The American Voter*. University of Chicago Press, Chicago, 1980, ISBN 0-22-609254-2

Eibl, O.: *Politický prostor a témata v České republice v letech 2006 – 2008*. Brno: Institut pro srovnávací politologický výzkum Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, 2011. ISBN 978-80-7325-262-5.

Hendl, J.: *Přehled statistických metod zpracování dat*. 3. vyd. Praha, Portál, 2009. ISBN: 978-80-7367-482-3

Heywood, A.: *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN: 80-85865-10-6

Chytilík, R. a Eibl, O.: *České politické strany v politickém prostoru*. Sociologický časopis, 2011, Vol. 47, No. 1: 61–88

Komínek, K.: *Voting advice aplikace a přímá volba prezidenta 2013*. Brno 2013

Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie

Lipset, Seymour M. a Rokkan, S.: *Cleavage structures, party systems, and voter alignments: an introduction*. Free Press, New York, 1967. ISBN: 9780029191507

Lyons, P. a Lacina, T.: *An Examination of Legislative Roll-Call Voting in the Czech Republic Using Spatial Models*. Sociologický časopis, 2009, Vol. 45, No. 6: 1155–1190

Meloun, M., Militký, J., Hill, M.: *Počítačová analýza vícerozměrných dat v příkladech*, 1. vyd. Academia Praha 2005, ISBN 80-200-1335-0

Noury, A. a Mielcova, E.: *Electoral Performance and Voting Behavior in the Czech Republic*. Institute of Governmental Studies, University of California, Berkeley, 2005. Paper WP2005-14

Říchová, Blanka, Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza politických systémů. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-628-4.

Seidlová, A.: *Výzkum poslanců a senátorů Parlamentu ČR*. Sociologický časopis, 2001, Vol. 37, No. 3: 359-368

Webové stránky

IBM. Software SPSS [online]. © 2015 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://www-01.ibm.com/software/cz/analytics/spss/>

KohoVolit.eu. Volební kalkulačka. Kohovolit.eu [online]. © 2015 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://kohovolit.eu/cs/projekty/volebni-kalkulacka/>

KohoVolit.eu. Výroční zpráva občanského sdružení KohoVolit.eu za rok 2012 [s.16.]: KohoVolit.eu, © 2015

VolebníKalkulačka.cz. Info. Volebnikalkulacka.cz [online]. © 2006 [cit. 2015-02-05].

Dostupné z: <http://volebnikalkulacka.cz/info/>